

Boekbespreking

Dr. V. WESTHOFF & A. J. DEN HELD, Plantengemeenschappen in Nederland. Bibliotheek van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, uitgave nr. 16. N.V. W. J. Thieme & Cie, Zutphen 1969, 324 pag., 36 foto's. Prijs f 35,—; voor leden K.N.N.V. f 28,—.

Dit boek is het derde tot nu toe verschenen overzicht van plantengemeenschappen in Nederland, maar het is bepaald niet de derde druk van het welbekende „Overzicht der Plantengemeenschappen in Nederland” waarvan de 2e druk uit 1946 zo vele jaren de toeverlaat van de Nederlandse (en ook van vele buitenlandse) vegetatieonderzoekers is geweest. Het is, zoals de auteurs zelf uitdrukkelijk stellen een geheel nieuw boek. Het nieuwe slaat vooral op het feit dat in de naoorlogse periode een groot aantal plantensociologische publicaties is verschenen, waarvan de meeste in het voor ons liggende werk zijn verwerkt. Alleen reeds door de nauwgezetheid waarmee dit is geschied steekt het boek verre uit boven de meeste plantensociologische overzichten die in Europa tot stand zijn gebracht.

Hoewel, naar de recensent weet, juist de literatuurstudie een van de voornaamste bijdragen van men den Helder vormt, mag dit boek toch vooral gezien worden als een mijlpaal in het vegetatiekundige werk van Westhoff. Zoals de eerste generatie van plantensociologen graag sprak van de „bijbel van Tüxen” als het ging om het overzicht van de plantengemeenschappen in N.W.-Duitsland uit 1937 van deze Duitse „meester-plantensocioloog”, zo zou de nieuwe generatie het in het vervolg over de bijbel van Westhoff kunnen hebben!

Met deze kwalifikatie zullen ook de vier op de titelpagina genoemde medewerkers Barkman, Beefink, Segal en Sissingh wel instemmen.

Het boek begint met een uitvoerig voorwoord, dat eigenlijk meer een inleiding is en een verantwoording van de samenstelling. Daarna volgen een toelichting voor de gebruiker, een handleiding en een lijst van termen en afkortingen.

De kern van het boek wordt gevormd door de systematische beschrijving van plantengemeenschappen, meestal als associatie, in hun hiërarchisch verband binnen verbond, orde en klasse. Van deze drie categorieën van hogere eenheden worden 38 (18), 54 (27) resp. 85 (39) vertegenwoordigers beschreven. De tussen haakjes toegevoegde getallen slaan op de aantallen in het overzicht van 1946. De groei van onze kennis der plantengemeenschappen wordt daarmee wel overtuigend aangetoond. De klassen zijn gerangschikt in formaties (structureel-fysiognomische eenheden), waarvan de volgorde wordt bepaald door de sociologische progressie, d.w.z. van eenvoudig naar complex.

Per plantensociologische eenheid worden in principe besproken de synonymie, de ken- en differentiërende taxa (meestal op de niveaus van soorten en ondersoorten), synoecologie en structuur, verbreiding en syntaxonomie.

De epifytengemeenschappen worden in een afzonderlijk hoofdstuk behandeld door Barkman, op basis van diens overzichtswerk uit 1958, en wel als union ($\approx$ associatie), federatie (verbond) en ordulus (orde).

Een uitgebreide literatuurlijst en registers van syntaxa resp. taxa besluiten het werk.

De uitvoering van het boek is goed. De foto's zijn niet alle even fraai (de onderschriften van 18 en 19 zijn verwisseld!). De prijs is voor een boek van deze omvang vrij hoog, doch aanvaardbaar wanneer men het met buitenlandse uitgaven vergelijkt.

Het is in dit bestek onmogelijk een volledige wetenschappelijke bespreking te geven, aangezien het boek zowel veel feiten en interpretaties als enkele algemene beschouwingen biedt, waarover valt te discussiëren. Daarom volgen hier slechts enkele algemene opmerkingen.

Allereerst het ontbreken van presentietabellen, de volledige documentatie van de beschrijvingen. Ondanks de uitgebreide beschrijving kan men zich geen volledig beeld vormen van de verschillende gezelschappen. Dit is vooral bezwaarlijk voor de gezelschappen die nog niet eerder met een tabel of zelfs geheel nieuw worden beschreven.

Een telling wees uit dat 8% van de associaties en sociaties nieuw voor de wetenschap zijn, 6% ontleend aan recente ongepubliceerde rapporten; 7% is eerder beschreven, doch niet gedocumenteerd met tabellen, terwijl 1% der beschreven gemeenschappen qua inhoud wezenlijk veranderd is zonder documentatie. Dit brengt het totaal van niet met tabellen toegelichte, min of meer nieuwe gezelschappen op 22%. Voor verbonden, orden en klassen zijn deze percentages 11, 9 en 8. Deze getallen demonstreren enerzijds hoeveel nieuwe en originele informatie is verwerkt, anderzijds echter hoe node de tabellen worden gemist. Van de drie door de auteurs genoemde categorieën van gebruikers, te weten vegetatiekundige specialisten, gebruikers uit andere wetenschappen en studenten en amateurs, zullen vooral de eerste en de derde dit gemis voelen. Het is in ieder geval een bezwaar dat de auteurs blijkbaar geen volledige serie basistabellen op een of meer instituten beschikbaar hebben. Het wordt nu wel erg moeilijk de nieuwe eenheden in eigen opnamemateriaal op te sporen en te toetsen.

Een tweede algemene opmerking betreft de degelijkheid en volledigheid waarmee de geschiedenis en de huidige status van vrijwel alle eenheden is behandeld. Het laat zich aanzien dat hierin de grootste betekenis van het boek ligt, omdat iedere toekomstige bewerking van gezelschappen in Nederland, doch ook daarbuiten in West-Europa zich hierop zal kunnen baseren.

In dit verband moet echter wel worden opgemerkt dat literaturopgaven bij auteursnamen + jaartallen vaak ontbreken of niet kloppen; b.v. op p. 123 Beefink en Westhoff 1962; p. 114 Tx 1947. Hier wenst men aanvullingen als „mscr.” of „in...”.

Dan treft het de onderzoeker van duinvegetaties, zoals recensent, dat de onderhavige studie op dit punt minder volledig lijkt te zijn dan op de meeste andere punten. Onder meer zijn niet verwerkt Duvigneaud 1947 (Belgische duinen, o.a. *Acrocladio-Salicetum*), den Hartog 1953 (Schiermonnikoog, *Ophioglossocalamagrostietum* epigeji en *Cirsio-Molinietum calamagrostidetosum*), van der Maarel 1960 (Voorne, o.a. *Parnassio-Salicetum*, *Pyrolo-Salicetum*, *Hippophaeo-Ligustretum*), Spekman 1965 (Kwade Hoek, *Saginion maritimae*) en Freyzen 1967 (Terschelling, *Centaurio-Saginetum*). In de opsomming op pag. 10 van te verwachten monografieën ontbreekt voorts de studie van duinstruwelen in het Deltagebied door mej. C. J. M. Sloet.

Over de in totaal ruim 30 pagina's inleidende hoofdstukken kan worden gezegd, dat zij bijna een overzicht van de vegetatiekunde vormen. Het maakt het boek in feite tot een algemeen, zij het eenvoudig, handboek dat veel zal kunnen bijdragen tot een beter begrip van de vegetatiekunde vooral bij die gebruikers die het boek in de eerste plaats zullen aanschaffen om het praktische gebruik van het overzicht!

Tot slot volgen enkele opmerkingen over deze inleidende hoofdstukken. Het onderscheid tussen de verschillende eenheden associatie, societas, sociatie, consociatie, consortium en gemeenschap, alsmede tussen de verschillende vormen van karakterisering daarvan: kentaxa, differentiërende taxa, kencombinatie, dominante taxa, had wellicht het meest duidelijk geworden wanneer deze begrippen in één overzicht waren omschreven en tegen elkaar afgewogen. Hetzelfde geldt voor het wel dan niet gebruiken van een bepaald type coenon en een bepaalde karakteristiek. De indruk bestaat bovendien dat de auteurs hun eigen schema niet consequent toepassen. Zo lijken vele sociaties, b.v. die van *Honkenya peploides*, een societas te zijn, terwijl vele soortenarme associaties met slechts één kentaxon, b.v. *Azolletum carolinianae*, zonder veel moeite als sociatie (societas) zouden zijn te beschouwen. Wat is voorts b.v. het verschil tussen de kencombinatie van het consortium van *Carex remota* en *Populus nigra* en die van de associatie *Ranunculo-Agrostietum caninae* of het verschil tussen het kentaxon *Scirpus planifolius* dat een „gemeenschap” en het kentaxon *Carex vulpina* dat een associatie karakteriseert.

Aan het einde van deze bespreking mag worden opgemerkt dat de uitvoerigheid ervan wordt gerechtvaardigd door de omvang en het belang van dit boek. Er is, zoals bij elk werk van dit formaat, het een en ander over op te merken, doch hier past het overnemen van een door de auteurs aangehaalde beeldspraak over een horloge: het slechtste is beter dan geen en het beste zal niet helemaal goed gaan. Wel, het hier besproken horloge is een van de beste die men op de Europese markt kan krijgen. Uit de recensie moge hoogstens blijken dat het uurwerk niet geheel schokproof is, maar bijzonder goed loopt! Een andere vraag is of de (Frans-) Zwitserse horloges een „omega” op dit gebied betekenen! Recensent blijft er rekening mee houden dat het associatiemechaniek eens zal evolueren tot een nóg realistischer systeem, maar ook dan zal men aan de wijzers van Westhoff en medewerkers nog een zeer waardevol uurwerk herkennen.

E. VAN DER MAAREL